

Chefsjustitieombudsmannen
Cecilia Nordenfelt**Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Luleå och häktet Luleå den 29 och 30 november 2011**

Närvarande från Riksdagens ombudsmän: Chefsjustitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt (ChefsJO), byråchefen Jörgen Buhre samt föredragandena Anna Sollerborn och Eva Fridén.

Den 29 november 2011**Gemensam inledning**

Inspektionerna inleddes med att ChefsJO och hennes medarbetare togs emot av kriminalvårdschefen Berit Ekepil Mörtberg samt kriminalvårdsinspektörerna Eva Dufva Hansi och Bror Morin.

Berit Ekepil Mörtberg redogjorde för organisationen och verksamheten i anstalten och häktet och anförde bl.a. följande. Byggnaden var ursprungligen en lokalanstalt i två våningar som stängdes 1995 och byggdes om till häkte och ungdomsanstalt. Sammanlagt arbetar 61 personer i häktet, anstalten och frivården. Personalomsättningen är liten. Det finns 30 platser i häktet och tio platser i anstalten. Anstalten tillhör säkerhetsklass D. Beläggingsgraden är hög och både anstalten och häktet är för det mesta fullbelagda. De intagna i anstalten är mellan 18 och 21 år gamla och tillbringar ca ett år i anstalten. De flesta intagna i häktet är ca 20–30 år och tillbringar ca 3–4 månader i häktet. Det finns en sjuksköterska som arbetar i anstalten och i häktet. En läkare finns på plats fyra timmar i veckan. Vill en intagen komma i kontakt med sjukvården gör han en skriftlig hemställan, *bilaga 3*. Personalen ombesörjer att hemställan läggs i brevlådan utanför mottagningen. Sjuksköterskan meddelar sedan på morgonmötet i vilken ordning som hon kommer att ta emot intagna på mottagningen. Vid behov av tolk, t.ex. vid tolkning av beslut och i kontakter med sjukvården, tar anstalten och häktet kontakt med Stockholms tolkförmedling. Språksvårigheter i vardagliga situationer löser anstalten och häktet på annat sätt. Det finns tre präster, varav två i häktet och en i anstalten. Om det finns intagna som efterfrågar annan religionsföreträdare tillgodoses detta. Det finns ingen kiosk i anstalten eller häktet utan de intagna har möjlighet att handla dryck, godis och tobak i automater. Det är en väl fungerande anstalt och ett väl fungerande häkte som personalen är stolta över.

Bror Morin redogjorde kortfattat för säkerhetsarbetet inom verksamhetsområde Luleå och uppgav bl.a. följande. Det finns en insatsstyrka tillsammans med anstalten Haparanda som fungerar väl. Få incidenter sker i häktet. På morgonmötet går personalen igenom vad som hänt under natten med utgångspunkt från kalendern. I kalendern anges bl.a. antalet tjänstemän som ska vara med vid förflyttning av varje intagen. Anstalten accepterar inte ensamarbete och det är ständig personalrotation. Säkerheten går igenom en gång per dag. Samtliga anställda har genomgått defibrillatorutbildning.

Anstalten Luleå

Eva Dufva Hansi redogjorde för verksamheten i anstalten och anförde bl.a. följande. Utöver en kriminalvårdsinspektör och en lärare arbetar nio vårdare i anstalten. Många f.d. intagna fungerar väl efter sin vistelse i anstalten. När en intagen kommer till anstalten hålls en introduktion. Han får både muntlig och skriftlig information, bilaga 4. Personalen bistår den intagne med att ringa ankomstsamtal till föräldrarna och upprätta kontakt med frivården. En förteckning av den intagnes tillhörigheter görs sedan. Värdesaker förvaras hos kriminalvårdsinspektören och övriga tillhörigheter förvaras i förrådet. När en intagen vill få upp något från förrådet gör han en skriftlig framställning. Handläggningen av en sådan framställning tar 1–7 dagar beroende på säkerhetsgranskningen. Om en intagne får ett avslagsbeslut meddelas det skriftligen. En förrådsansvarig sköter förrådshandlingen. Det finns ingen begränsning av antalet böcker som en intagen får inneha. Däremot får en intagen inneha högst 20 CD-skivor i bostadsrummet. Posten anländer kl. 14 till anstalten och kriminalvårdsinspektören går igenom försändelserna, granskar och stämplar granskad post. Därefter levereras posten till avdelningen, oftast samma dag. Om kriminalvårdsinspektören är frånvarande sköter samordnaren posten. Om brev inte får tas emot av den intagne, meddelar personalen den intagne detta. Handläggningstiderna för telefon- och besökstillstånd kan uppgå till några veckor. Det är viktigt att telefon- och besökstillstånd till den intagnes föräldrar handläggs snabbt. Det förekommer ingen dubbelbeläggning i anstalten. Vid behov av avskildhetsplacering tas kontakt med häktet, som tillhandahåller ett bostadsrum.

Anstalten motiverar de intagna att komplettera grundskolan och gymnasiet och har en lärare anställd för verksamheten. Intagna har sällan en fullständig skolgång. Utöver utbildning är intagna sysselsatta bl.a. med tvättning av både anstaltens och häktets kläder samt trädgårdsskötsel, som fr.o.m. hösten 2011 kombineras med fastighetsskötsel och städning. Det förekommer också visst arbete med underhåll och snickeri. Anstalten erbjuder programmet ETS, Enhanced Thinking Skills och ett ADHD-projekt. Det anordnas kaféer på fredagar med inbjudna gäster, bl.a. politiker. Ett kulturprojekt pågår med friluftsmuseet. Projektet innebär att intagna med utländsk bakgrund får komma i kontakt med svensk kultur och svenska traditioner. Kaféerna och kulturprojektet är aktiviteter som är mycket uppskattade av de intagna. Det finns en bollhall och ett gym som de intagna använder på eftermiddagarna. Det finns möjligheter till utomhusaktiviteter såsom fotboll och skridskor på egen isbana vintertid.

Häktet Luleå

Bror Morin redogjorde för verksamheten i häktet och anförde bl.a. följande. Av 30 platser är elva restriktionsplatser. I två bostadsrum finns möjlighet till dubbelbeläggning. Häktet är oftast fullt och ibland behövs en gemensamhetsavdelning användas för häktade med restriktioner. En uppsökare träffar alla häktade och försöker motivera dem till behandling. Uppsökaren meddelar också övrig personal om någon intagen är i behov av samsittning. Häktade utan restriktioner vistas på gemensamhetsavdelningar och i gemensamhet i så stor utsträckning som möjligt. Tyvärr finns det ingen sysselsättning i häktet. Sysselsättning skapar en ökad gemenskap bland intagna. Det finns gott om utrymme i häktet, vilket medför goda möjligheter till inre differentiering. En del av häktet kan stängas av för t.ex. sexualbrottsmisstänkta, vilket medför att incidenter kan undvikas. Intagna får ha med sig så mycket tillhörigheter som ryms i två transportboxar. Om en intagen har med sig för många saker får denne ringa någon anhörig eller bekant som kan komma och hämta det som inte får plats. Posten anländer kl. 14 och kriminalvårdsinspektören och kansliassistenten sorterar denna. Brev till intagna med restriktioner går till samordnaren som kontaktar åklagaren. Brev till intagna utan restriktioner skickas till avdelningen och intagna öppnar posten tillsammans med avdelningspersonalen. Det förekommer utvisningsdömda i häktet, men de är i häktet endast under en kort tid. Även förvarstagna utlänningar förekommer i häktet, men de transporteras i regel till Gävle och vistas därför inte särskilt länge i häktet Luleå. Personalen är kompetent när det gäller att hantera häktade som är psykiskt sjuka. Vid behov tas kontakter med rättspsykiatri i Öjebyn, som häktet har ett gott samarbete med.

Det antecknas att inga personalföreträdare för de tre fackföreningarna har anmält intresse av att tala med Chefs JO.

Cecilia Nordenfelt redogjorde kortfattat för JO:s verksamhet.

Rundvandring i anstalten

ChefsJO och hennes medarbetare visades runt i anstaltens lokaler av Eva Dufva Hansi. Vid rundvandringen informerades bl.a. om följande. I bostadsdelen finns tio bostadsrum, varav ett är kontor och två pentryn. En sluss finns mellan hälften av rummen och ett pentry. De intagna äter frukost och kvällsfika på avdelningen. Eftersom det är självhushåll, planerar de intagna tillsammans och kommer överens om vad som ska beställas. De har tio kr per dag och intagen att budgetera för. De intagna städar på måndagar och onsdagar. På onsdagar är det visitation av bostadsrummen och på onsdagseftermiddagarna är det samtalsstund med de intagna. Nattetid ansvarar häktespersonal för övervakningen.

En dag i anstalten ser ut på följande sätt. Upplåsning sker kl. 7.00 och frukost intas på avdelningen. De intagna transporteras till C-huset där sysselsättningen börjar kl. 9.00. Lunchen intas i matsalen kl. 11.30. De som vill röka får göra detta kl. 12.45–13.00. Därefter pågår sysselsättningen till kl. 16.00 då middagen serveras i

matsalen. Därefter har de intagna träningsmöjligheter i bollhallen och gymmet samt möjligheter till kvällsfika. Inläsning sker kl. 19.00.

Anstalten tillämpar ett förmånssystem, belöningsystem, vars syfte är att förstärka positivt beteende inom områdena mitt rum (ordning och städning), följa schema och bemötande mot andra intagna och personal. Om en intagen får högsta betyget inom dessa tre områden erhålls nio ”polletter” per vecka. Därutöver kan en intagen erhålla förstärkningspolletter vid avdelningsstädning och god introduktion av nya intagna. Polletterna kan användas för att få matta och gardiner i bostadsrummet samt Xbox, godis, m.m. De kan också användas för permissioner, bl.a. fiske och fjällvandring. De intagna har själva bestämt vad som ska finnas i skåpen för förmåner. Det finns olika nivåer för förmåner, normalnivån och förmånsnivån. Under de fyra första veckorna får en intagen välja erbjudanden på normalnivån. Det är ett system som fungerar väl och som uppskattas av de intagna. Anstalten har sökt EU-medel för samarbete med andra länder för att utveckla förmånssystem. I Storbritannien tillämpas förmånssystem i stor skala.

Utöver bostadsavdelningarna visades bl.a. besöksrummet, bollhallen och i anslutning till hallen ett gym med dusch och bastu samt C-huset. I C-huset finns bl.a. lärcentrum, tvättstuga, förrådsskåp, provtagningsrum, psykologrum, verkstad för träarbeten samt utrymme för spinning och yoga. Personalen leder träningspassen och särskilt yogan är uppskattad av de intagna.

Samtal med intagna i anstalten

ChefsJO och hennes medarbetare samtalade med åtta intagna, vårdare, läraren, Eva Dufva Hansi och Berit Ekepil Mörtberg. Eva Dufva Hansi klargjorde att de intagna hade informerats om att det var möjligt att få ett individuellt samtal med JO, men att ingen hade anmält sig. En intagen efterfrågade en besökslägenhet, eftersom det är lång resväg för anhöriga och en lägenhet skulle underlätta besöken. Flera intagna efterlyste Xbox-uppkoppling mellan bostadsrummen för att de skulle kunna spela efter inläsningstiden. Eva Dufva Hansi upplyste om att anstalten hade ställt en förfrågan om detta till huvudkontoret, men att den ännu inte fått något svar. En intagen var missnöjd med att de inte fick spela kort. En annan intagen efterfrågade möjligheten till rökning både morgon och kväll. En intagen ogillade väckningen kl. 7.00. Anledningen var att det dröjer länge tills sysselsättningen börjar.

Den 30 november 2011

Rundvandring i häktet

ChefsJO och hennes medarbetare visades runt i häktet av kriminalvårdsinspektören Bror Morin. Vid rundvandringen informerades bl.a. om följande. Från centralvakten sker kameraövervakning utomhus och i korridorer. Däremot förekommer inte kameraövervakning i bostadsrummen. Från centralvakten sker kommunikation med avdelningarna. Under kvällar och nätter sker all bevakning från centralvakten. Det tjänstgör tre personer varje natt. Det är oftast lugnt på nätterna. Någon intagen kan må dåligt eller behöva medicin. Det finns personalrum för vilande nattvakter. I anslutning till centralvakten sitter samordnaren, som bl.a. ansvarar för transpor-

terna. Genom slussen i garaget anländer intagna, som därefter skrivs in av två personer. Personliga tillhörigheter dokumenteras noggrant och läggs i ett skåp som den intagne har en egen nyckel till. På så sätt försvinner inga tillhörigheter. De intagna tillåts ha egna kläder med ombyte och det finns tvättmaskin så att de kan tvätta sina kläder. De flesta använder dock Kriminalvårdens kläder. Kvällen före avfärd från häktet lägger den intagne sina tillhörigheter i Kriminalvårdens blå transportboxar och försluter dem tillsammans med personal. Häktet har tillgång till bollhallen. Det finns tre bostadsrum för att möjliggöra placering av intagna i avskildhet. Ett rum kan vid behov användas av anstalten.

Varje gemensamhetsavdelning består av fem bostadsrum, gemensamhetsutrymmen och kök. Varje bostadsrum är försett med en toalett. Bostadsrummen och gemensamhetsutrymmena går igenom en gång i veckan. Allt eventuellt klotter tas bort av de intagna. Lunch och middag äts gemensamt i avdelningens allrum eller kök. Ett aktivitetsrum med bl.a. roddmaskin och bordtennisbord delas av två avdelningar och disponeras avdelningsvis. I anslutning till aktivitetsrummet finns en dusch och bastu. Häktet har ett avtal med det kommunala biblioteket som innebär att påfyllning av böcker sker varannan vecka. Organisationerna RIA (Rådgivning I Alkohol- och narkotika frågor) och Röda korset besöker intagna regelbundet.

Restriktionsavdelningen består av elva bostadsrum, varav bl.a. ett rum är avsett för sekundbevakning. Det finns ett rum som används några få gånger per år i situationer när den intagne är farlig för sig själv i avvaktan på sjukvård.

Den största rastgården ligger i markplanet och det finns gräs i denna. Det finns en större och några mindre rastgårdar. Från tornet går det att se in i alla rastgårdar och det går att kommunicera från varje rastgård. Den största rastgården kameraövervakas från centralvakten.

Samtal med intagna

ChefsJO och hennes medarbetare samtalade med fem intagna. En intagen berättade att han inte hade fått skriftlig information vid inskrivningen. Först en månad senare fick han reda på att han kunde träna. En annan intagen förklarade att vid en jämförelse med andra häkten som han varit intagen i är personalen i häktet Luleå den mest mänskliga. En intagen redogjorde för ett bråk med en annan intagen som slutade med att han hamnade på isoleringen dagen därpå och att den andre fick vara kvar på avdelningen. Han ifrågasatte varför han inte hörts om händelsen eller fått del av något beslut fastän han frågat efter detta dagligen.

Granskning av handlingar

Anna Sollerborn granskade, med hjälp av samordnaren Mårten Andersson och kansliassistenten Ann-Christin Engström, handlingar. Granskningen avsåg vad gäller anstalten protokoll över avskildhetsplaceringar och protokoll i "misskötsamhetsärenden" avseende 2011. Vad gäller häktet avsåg granskningen handlingar från 2011 avseende brev och telefonsamtal för intagna med restriktioner, eventuella beslut om samsittning och uppgifter om s.k. verkställighetsfall i häktet.

Gemensam avslutande genomgång

Inspektionen avslutades med en genomgång med Berit Ekepil Mörtberg, Eva Dufva Hansi och Bror Morin. Mårten Andersson anslöt senare.

Vid genomgången framkom bl.a. följande beträffande respektive verksamhetsställe.

Anstalten Luleå

ChefsJO anförde bl.a. följande. Det allmänna intrycket är mycket gott. Det är rent och snyggt i anstalten och lokalerna är rymliga och väl utrustade. Sysselsättningen för de intagna är variationsrik och förmånssystemet mycket intressant att få en inblick i.

ChefsJO redogjorde därefter för vissa av de frågor som hade tagits upp av de intagna i anstalten. Eva Dufva Hansi uppgav med anledning härav bl.a. följande. För drygt två år sedan infördes kortspelsförbud. Andledningen var att de intagna tidigare spelade om pengar. De intagna får nu i stället ge förslag på andra spel. När det gäller rökning skulle anstalten helst önska att ingen, varken personal eller intagna, rökte. Det är inte aktuellt att utöka antalet tillfällen per dag för rökning.

ChefsJO anförde att det rådde en god ordning avseende de granskade handlingarna. Myndighetens beslut var som regel välformulerade och välmotiverade och handläggningstiderna var rimliga.

Vad gäller protokoll i misskötsamhetsärendena framgick av ett protokoll att det hade tagit drygt en månad från det att händelsen ägt rum till det att förhör genomfördes. Av ett annat protokoll framgick att det tog tre veckor från det att förhör genomförts till att beslut fattades. Det är enligt chefsJO för sent i båda fallen.

Vid granskning av protokoll över avskildhetsplaceringar saknades i några fall uppgifter om när intagna delgivits besluten. I ett fall delgavs en intagen först den 24 november 2011 beslut som fattats den 16 och 17 november 2011. Delgivningen av besluten har skett för sent. Några beslut saknade underskrift av beslutsfattaren. ChefsJO informerade om vikten av delgivning och datering.

Häktet Luleå

ChefsJO anförde bl.a. följande. Det allmänna intrycket är mycket gott. Det är rent och snyggt i häktet och lokalerna är rymliga, med goda möjligheter för olika aktiviteter. Bostadsrummen är snygga och väl utrustade. Det är en fördel att det finns toalett i bostadsrummen, även om kontakterna med personalen genom detta blir färre. Det är bra att det finns larmanordning i rastgårdarna. Det är positivt att det finns gott om böcker i häktet.

ChefsJO redogjorde kortfattat för vissa av de frågor som hade tagits upp av de intagna i häktet. Mårten Andersson uppgav att den intagne inte hade isolerats utan flyttats till en annan gemensamhetsavdelning.

ChefsJO anförde att det rådde en god ordning avseende de granskade handlingarna. Myndighetens beslut var som regel välskrivna och välmotiverade och handläggningstiderna var rimliga. Vid granskningen av de s.k. verkställighetsfallen noterades att handläggningstiderna var mycket korta.

Vad gäller granskade handlingar avseende brev för intagna med restriktioner framgick följande. Framställningar om prövning av brev försändelse skickas i två exemplar till åklagaren, som återsänder ett av dem med påtecknat beslut. Beslutet sätts in i en pärm som är försedd med en flik för varje intagen. Denna hantering tog 1–4 dagar. I pärmen var ett postgranskningsmedgivande insatt för varje aktuell klient. I vissa fall fanns uppdaterade medgivanden, vilket är bra när en klient sitter länge. Några av medgivandena var dock inte daterade. När en intagen avgått från häktet flyttas hela dokumentationen över till en annan pärm om postgranskning för avgångna. Rutinerna för brevhandlingen för häktade med restriktioner är tillfredsställande.

Vad gäller granskade handlingar av telefontillstånd för intagna med restriktioner noterades följande. Om någon begär telefontillstånd tas kontakt med åklagaren, som har att besluta om telefonkontakt vid ett eller flera tillfällen. Avsikten är att den muntliga kontakten med åklagaren ska antecknas i Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS). Det sker dock inte alltid. Det vanligaste tillvägagångssättet är att advokaten kontakter åklagaren om telefontillstånd och att åklagaren meddelar häktet sitt beslut. Ett skriftligt beslut om telefontillstånd begärs alltid från åklagaren. Beslutet sätts in i särskild pärm och en kopia av beslutet vidarebefordras till avdelningen. Om enstaka samtal beviljats antecknas det i KLAS när samtalet genomförs. Samtalet genomförs via tjänstetelefon. Om ett generellt telefontillstånd beviljas till ett telefonnummer läggs det in i systemet för intagnas telefoni (INTIK) och samtalen bekostas av den intagne själv. Vid inspektionstillfället fanns det ingen intagen med restriktioner som hade generellt telefontillstånd. Rutinerna för hanteringen av telefontillstånd är tillfredsställande.

Mårten Andersson redogjorde för rutinerna för samsittning. Om en intagen är i behov av samsittning kan häktet lämna in en förfrågan till åklagaren om en häktad ska tillåtas samsitta med annan frihetsberövad, som också är underkastad restriktioner, bilaga 5. Blanketten har funnits sedan försommaren 2011. Medges samsittning registreras detta i KLAS och sätts in i en pärm som förvaras hos kansliassistenten. Ny förfrågan sker vid ändrade förhållanden, t.ex. om den ene avgår eller om restriktionerna hävs för den ene. Det är inte lämpligt med samsittning om en intagen inte har restriktioner. Det har dock inte förekommit samsittning för häktade med restriktioner under år 2011. ChefsJO konstaterade att rutinerna för samsittning verkar bra.

Inspektionen avslutades.